

Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening och Persgården

En presentation

Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening har – som namnet antyder – sin hemvist i de f.d. kommunerna Ullervad och Leksberg, belägna söder om Mariestad längs Tidan. Som vinjetter på vår årsskrift och hemsida finns gamla kartbilder från de fem socknarna Ullervad, Leksberg, Ek, Ekby och Utby – som alltså beskriver hembygdsföreningens utbredning.

Med sina c:a 700 medlemmar är föreningen en av de största i Mariestads kommun och en av de största hembygdsföreningarna i Västergötland.

Verksamhetens centrum är Persgården i Karleby, en självklar mötesplats för midsommarfirande, julmarknad och hantverksdagar.

I ett hörn prunkar under sommarhalvåret krydd- och medicinalväxter, odlade på gammalt vis. Inomhus hyser Persgården föreningens arkiv och en omfattande bildsamling.

Känn Dig välkommen att ströva omkring i Persgårdens trädgård, vandra på Kulturstigen och att delta i föreningens aktiviteter.

Ullervad
Leksbergs
Hembygdsförening

Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening bildades 1975, i en tid då samhällsförändringar och kommunsammanslagningar gjorde hembygdsrörelsen till en folkrörelse. I det här fallet bidrog nog också det engagemang som uppstod när Persgårdens gamla lagård, belägen utmed byvägen genom Karleby, flyttades till Fornbyn i Skara. Där är den känd under namnet Karlbyladugården.

Föreningens verksamhetsområde omfattar delar av Mariestad. Förutom Ullervads och Leksbergs socknar ingår också Ek, Ekby och Utby, som under åren 1952-1970 tillhörde Ullervads storkommun. Den gemensamma nämnaren för de fem socknarna är ån Tidan – alla är belägna utmed dess vatten. Ullervad-Leksbergs Hembygdsförening är idag en av de största hembygdsföreningarna i Västergötland.

Hembygdsgården i Karleby

I samband med sin tillkomst fick föreningen som gåva en gammal, helt förfallen manbyggnad på just Persgården. Efter en omfattande restaurering blev den en utmärkt hembygdsgård. Den omgivande miljön bidrar till att skapa en trivsamt atmosfär. Karleby anses vara en av landets bäst bevarade rundbyar och är av riksintresse.

”Vid Ullervad-Leksbergs hembygdsgård Persgården samlas varje midsommarafton flera tusen personer ...”

Citatet är hämtat ur tidskriften Västgöta-bygden 1986, men den är lika aktuell än idag. Midsommarfirandet är föreningens största aktivitet, men långtifrån den enda.

Bland de regelbundet återkommande arrangemangen i övrigt finns film- och visafest, blomstervandringar, hantverksdag och julmarknad. På Persgården finns ytterligare en attraktion: en gammaldags örtagård. I anslutning till den ligger en humlegård – på samma plats som på 1700-talet! På sikt planeras också en liten löväng med hamlade träd.

Föreningen har ett omfattande bildarkiv med både gamla och nya fotografier. Det är numera

helt digitaliserat. Delar av bildarkivet finns tillgängligt på vår hemsida. Det är alltså fritt fram för både medlemmar och andra intresserade att ta del av denna bildskatt. Adressen är: <http://www.ullervad-leksbergs-hembygdsf.se/>. Den rikliga föremålssamlingen är delvis digitaliserad, och vi hoppas att den på sikt kan bli tillgänglig via Internet.

I vår faktaspäckade Årsskrift presenteras såväl föreningens verksamhet som bygdens innehållsrika historia.

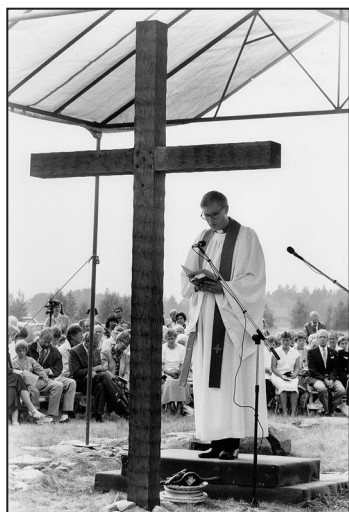
Varje sommar arrangeras en friluftsgudstjänst på den s.k. Kapellplatsen i Karleby, där omväxlande Mariestads och Ullervads församlingar medverkar. Här, på gårderna invid ån, rör vi oss verkligen på historisk mark.

Kulturstig

Med utgångspunkt från Persgården finns en c:a 2,5 km lång vandringsled. Här kan Du uppleva kultur, natur och historia i kombination med motion och frisk luft. Ett 40-tal informationstavlor berättar om det Du ser.

Karleby kyrka

1986 upptäcktes en stensträng under plogdjup på en åker, c:a 700 meter nordost om Karleby by. Det skulle visa sig vara grunden till en kyrka. Under de följande åren grävde arkeologen Maria Vretemark på Västergötlands Museum tillsammans med ett antal amatörgrävare från hembygdsföreningen fram grunden till två kyrkor samt en kyrkogård med uppskattningsvis 1500 gravar.

Kyrkoherde Ingemar Ekström medverkade vid invigningen av Kapellplatsen 1990.

Åren innan gjordes en omfattande utgrävning.

Den första kyrkan, en stavkyrka tillhörig en stormannagård, har daterats till omkring år 1000. Tillsammans med en samtida kyrka i Varnhem, mellan Skövde och Skara, är Karleby kyrka den äldsta kända i Sverige (utanför Skåne, som då var danskt).

Gudstjänsterna på kyrkplatsen återupptogs 1990. Två år senare restes en klockstapel i stället för den som brann ner någon gång under medeltiden. Den, samt ett rest träkors, gör det lätt för resenärer på väg 26 att upptäcka platsen.

Runstenar

Att nedre Tidandalen hyst välbärgat folk under vikingatid bekräftas också av ett antal runstenar – en i Ek och fem i Leksberg. Stenarna är bland fackfolk kända under namnet ”Leksbergsggruppen”.

Två av Leksbergsggruppen restes av Tore Skorpa. Den ena står bara något 100-tal meter ifrån kyrkplatsen och är daterad till ungefär den tid, då den första kyrkan byggdes. Ännu en runsten finns i en trädgård mitt i Karleby.

Hembygdsföreningen har valt just en runsten som sin symbol. Vid entrén till Persgårdens välkomnas Du av en ”runsten” med Persgårdens och Karlebys namn inhuggna i både runor och bokstäver.

Örtagården

Persgårdens örtagård anlades ursprungligen 2007. Den gjordes om sex år senare och fick då sitt nuvarande utseende. Örtagården anknyter till gamla tiders odling av trädgårdsväxter i Karleby. Varje gård hade då förutom kålgårdar, humlegårdar – och på några ställen fruktträdgårdar – också små täppor där man odlade krydd- och medicinalväxter.

I örtagårdens fyra kvarter finner Du välkända växter som t.ex. smult-ron och gräslök, men också mer ovanliga som kardvädd och stenkyndel.

I örtagården kan Du uppleva blomning från vår till höst. Varför inte slå Dig ner en stund med kaffekorgen och bara njuta av färger och dofter?

Bli medlem

Är Du bara nyfiken på föreningens aktiviteter, vill Du veta mera om byg- dens historia eller känner Du kanske för att engagera Dig i föreningens verksamhet – ja, då skall Du förstås bli medlem.

På sista sidan hittar Du information om medlemskap.

Persgårdens historia

Det måste vara ovanligt att en gård genom seklerna har innehafts av samtliga de fyra ägarkategorier som kunde förekomma: kyrkan, staten, adeln och bönder. Men det har Persgården.

Fram till reformationen under första hälften av 1500-talet var Persgården ett s.k. kyrkohemman. Det skulle kunna betyda att gården några sekler tidigare varit prästgård till Karleby kyrka, men den tolkningen är förstås osäker. När kyrkans gårdar i samband med Gustaf Vasas reformation överfördes till Kronan, d.v.s. staten, blev Persgården ett kronohemman.

1649 förvärvade adelsmannen och riksskattemästaren Gabriel Oxenstierna samtliga gårdar i Karleby och lade dem under sitt säteri Trilleholm, beläget på en ö i Tidan en knapp kilometer från Karleby. Nu hade Persgården blivit ett frälsehemman. Det förblev den fram till Karl XI:s reduktion under 1680-talet. Då återtog Kronan en stor del av adelns gårdar, bl.a. Karlebygårdarna. De flesta av dem såldes sedan ut av Kronan och Persgården var en av dem. Nu hade den blivit ett skattehemman.

Strax efter reduktionen omorganiserade Karl XI krigsmakten och genomförde indelningsverket. Persgården blev då rusthåll vid Livregementet till häst. Det betyder att gårdens ägare skulle hålla regementet med en ryttare, senare kallad husar. Ryttaren skulle förses med häst och all utrustning och han skulle få ett torp i byn att bebo och bruka.

Det var vid den här tiden – på 1680-talet – som Persgården fick sitt nuvarande namn. Dessförinnan hade gården oftast haft namn efter sin ägare eller brukare, exempelvis Erik Fisks gård och Anders Måmsgården. Under en period hade den också kallats för Storgården.

Innan skiftesreformerna under 1700- och 1800-talen hade Persgården sin åkermark fördelad på 57 olika platser, ofta långa och mycket smala tegar. Efter laga skiftet hade de reducerats till två. Det var en av flera orsaker till jordbrukets snabba utveckling under den här tiden.

Vid laga skiftet under 1850-talet fanns det 14 gårdar i Karleby. Åtta av dem tvingades flytta ut sina byggnader på den tidigare utmarken. Persgården var en av dem som fick vara kvar. I samband med skiftet övertog Persgården den manbyggnad som tidigare hört till Anders Matsgården. På längre sikt innebar det att Persgårdens tidigare manbyggnad blev

Persgården i början av 1920-talet. Bilden kommer från en dokumentation utförd av Nordiska Museet över samtliga gårdar i Karleby.

drängstuga och sedan under lång tid stod obebodd och förföll. Det är den byggnaden som hembygdsföreningen fick och som efter en omfattande renovering blev hembygdsgård.

Persgården har varit i samma släkts ägo sedan 1782. Här drivs fortfarande ett aktivt jord- och skogsbruk, men åkermarken är utarrenderad. Hembygdsföreningen disponerar trädgården runt hembygdsgården och äger de byggnader som används i verksamheten.

Persgårdens manbyggnad innan den 1975 överläts till Hembygdsföreningen.

Efter ett år och tusentals frivilliga arbetstimmar hade föreningen fått en väl fungerande hembygdsgård.

På en karta från 1764 över Karleby gård (markerad med A) och dess ägor visas också var de övriga sex gårdarna i byn var belägna. Omedelbart öster om Persgårdens låg humlegårdar (D) tillhöriga Karleby gård. Längst i söder fanns Persgårdens trädgård, som skapades redan under tidigt 1600-tal.

Bli medlem i Hembygdsföreningen!

Som medlem får Du en innehållsrik Årsskrift och möjligheter att delta i våra många arrangemang. Med Din avgift stöder Du också Hembygdsföreningen och den verksamhet som vi bedriver. Aktuell medlemsavgift hittar Du på hemsidan www.ullervad-leksbergs-hembygdsf.se eller på anslagstavlan vid Persgårdens.

Det finns flera olika sätt att bli medlem.

Betala in avgiften på [plusgiro](https://www.plusgiro.se) 638 06 63-2 eller [bankgiro](https://www.bankgiro.se) 627-4112.

Var noga med att ange ditt/era namn och adress vid inbetalning.

Anmäl Dig via vår [e-postadress](mailto:ulh@ullervad.se) ulh@ullervad.se.

Vid anslagstavlan på Persgårdens finns anmälningsblanketter.

Fyll i Dina personuppgifter och lägg blanketten i brevlådan bredvid.

Om Du meddelar Din e-postadress, så sänder vi Dig våra nyhetsbrev.